

tıra eseri" olabileceğini söylemek suretiyle Kur'an ve hadis başta olmak üzere İslâm literatürünü bilmezlikten gelmiş, Resûlullah'ın kilise ve âyinlerle hiçbir ilgisinin bulunmadığı gerçeğini göz ardı etmiştir.

Kuşeyrî'ye göre selâm isminden kulun alabileceği nasip, onun selim bir kalple mevlâsına ulaşmasıdır. Selim kalp kin, hıyanet, kötü niyet ve hasedin bulunmadığı bir ruhî ve ahlâkî yapı demek olup buna sahip bulunan kimse bütün müslümanlara karşı iyi niyet besler, hissettiği kötü duygular sebebiyle onları değil kendini suçlar (*et-Tahbîr*, s. 29). Gazzâlî, benzer bir yorum yaptıktan sonra kişinin selim kalp ile rabbine kavuşabilmesi için fikrî yeteneklerinin ters yüz olmamasının şart olduğunu belirtir, bunun da ancak aklın daima nefse hâkim kılınmasıyla gerçekleşebileceğini söyler (*el-Mağşadü'l-esnâ*, s. 74). Alfî, samed, kudûs ve mü'min isimleriyle anlam yakınlığı içinde bulunan selâm "aciz ve eksiklik niteliklerinden münezze olan" mânasıyla zâtfî-selbî, "esenlik veren, zulmünden emin olunan" mânasıyla fiilî isim ve sıfatlar içinde yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Atâr), Beyrut 1415/1995, XXIII, 26-28; Mâtürîdî, *Âyât ve süver min Te'vilâti'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu – Bekir Topaloğlu), İstanbul 2003, s. 51; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), s. 41; Ebû Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fi şû'abi'l-îmân* (nşr. Hilmi M. Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 195, 196; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, XX/2, s. 212-214; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve ş-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 119^b-121^b; Kuşeyrî, *et-Tahbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 28-29; Gazzâlî, *el-Mağşadü'l-esnâ* (Fazlûh), s. 40, 73-74, 172-173; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-akşâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 31^a·; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetu'l-a'yûn*, s. 356; Fahreddin er-Râzî, *Levâmi'u'l-beyyinât* (nşr. Tâhâ Abdürrâûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 196-198; Ebû'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl* (nşr. Mervân Muhammed eş-Şa'âr), Beyrut 1416/1996, IV, 18; D. B. Macdonald, "Allah", *IA*, I, 363.

BEKİR TOPALOĞLU

SELÂM

(السلام)

Müslümanların karşılaştıklarında birbirlerine sağlık ve esenlik dilemeleri anlamında bir terim.

Sözlükte "kusursuz olmak, kurtulmak, rahatlamak" anlamındaki selâm Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde "eman, kurtuluş, esenlik, barış" mânaları yanında "selâmlama" anlamında da geçer. Kur'an'da bazan

tahiyye kelimesi ve türevleriyle ifade edilen selâm (en-Nisâ 4/86), karşılaşan iki kişiden birinin diğerine "selâmün aleyküm" (es-selâmü aleyküm: Selâm sizin üzerinize olsun, Allah sizi her türlü kaza ve belâdan korusun), Allah'ın deyişi, diğerinin de buna aynı mânâda olmak üzere "aleyküm selâm" (ve aleyküm'üs-selâm) diye hayır duada bulunmasıdır. Selâmdu yaygın biçimde bu ifadeler kullanılmakla birlikte "es-selâmü aleyküm ve rahmetüllâhi ve berekâtüh" ifadesiyle verilir ve "ve aleyküm'üs-selâm ve rahmetüllâhi ve berekâtüh" ifadesiyle alınabilmektedir. İslâm âimleri selâm vermenin sünnet, almanın farz olduğunu ve selâm verenin alana göre daha fazla sevap kazanacağını belirtmiştir (Mevsîlî, IV, 164).

Müslümanlar arasında bilinen şekilde selâmlaşmanın hicretten sonraki yıllarda başladığı anlaşılmaktadır. Resûl-i Ekrem'i öldürmek maksadıyla Mekke'den Medine'ye gelen ve niyeti anlaşılıp tutuklanan Umeyr b. Vehb el-Kureşî'nin, Resûlullah'ı o dönemin âdetine göre, "Sabahınız hoş olsun" diyerek selâmlaması üzerine Allah'ın resûlü şöyle demiştir: "Allah bize lutufta bulunarak seninkinden daha hayırlı olan ve cennet ehli tarafından da kullanılan 'es-selâm' sözüyle selâmlaşmayı öğretti" (İbn Hişâm, II, 661-662). Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden olan selâm kelimesi Kur'an-ı Kerim'de kırk kadar âyette geçer. Bu âyetlerin bazılarında selâm veya selâmün aleyküm şeklindeki sözlerin daha önceki bazı peygamberler zamanında da kullanıldığı (Meryem 19/33, 47) meleklerin Hz. İbrâhîm'e ve Nûh'a gittiklerinde (Hûd 11/48, 69; el-Hicr 15/52; ez-Zâriyât 51/25), yine meleklerin cennet ehline (er-Ra'd 13/24; el-Hicr 15/46; en-Nahl 16/32; ez-Zümer 39/73; Kâf 50/34), cennet ehlinin birbirlerine (Yûnus 10/10; İbrâhîm 14/23), Allah'ın mümin kullarına (el-Ahzâb 33/44; Yâsîn 36/58), peygamberlere (es-Sâffât 37/79, 109, 120, 130, 181) bu şekilde selâm verdiği, Resûl-i Ekrem'e de kendisine gelen müminlere selâmün aleyküm diye hitap etmesinin emredildiği (el-En'âm 6/54) haber verilmektedir. Bir âyette de selâmlanan kişinin selâma aynı ifade ile karşılık vermesi veya daha güzel bir ifade kullanarak muhatabına hayır duada bulunması emredilmekte (en-Nisâ 4/86), bir hadiste de daha güzelleşmiş mukabele etmiş olmak için yapılan ziyadeler ayrıca sevap verileceği belirtilmektedir (Tirmizî, "İstîzân", 2). Hz. Peygamber selâm vermeyi sevap kazandıran (Buhârî, "İmân", 20) ve cennete girmeye vesile olan (Tirmizî, "Kıyâme", 42), önemli amellerden biri olarak tarif etmiş

müslümanların çokça selâmlaşmasının karşılıklı sevgiyi arttıracaklarını (Müslim, "İmân", 93; Ebû Dâvûd, "Edeb", 142), hayır ve bereket getireceğini (Tirmizî, "İstîzân", 10) ve insanı Allah'a yaklaştıracaklarını (Ebû Dâvûd, "Edeb", 133) bildirmiş, selâm vermekten kaçınmanın bir tür cimrilik olduğunu söylemiştir (İbn Hibbân, X, 349-350). Âyet ve hadislerde geçen selâmlaşma ifadeleri dinin ana kaynaklarında yer alması sebebiyle mânevî bir değere ve özellikle ayrı dilleri konuşan müslümanlar arasındaki iletişimde bir nevi sembol işlevi görmesi bakımından özel bir öneme sahip olmakla birlikte, selâmlaşmanın asıl amacı karşılıklı sevgi, dostluk, iyi niyet ve güzel dileklerin açıklanması olduğundan, her dilde bu gayeyi gerçekleştirecek uygun ifadelerle selâmlaşma görevinin yerine getirilebileceği açıktır.

Herkesin birbirine selâm vermesini istediği için yolda karşılaştığı çocuklara da selâm vermeye özen gösteren Resûl-i Ekrem (Müslim, "Selâm", 14, 15) küçüklerin büyüklere, binekli, atlı veya arabalı olanların yayalara, yürüyenlerin oturanlara, arkadan gelenlerin önlerinde gidenlere, iki grup karşılaştığında az olanların çok olanlara selâm vermesini tavsiye eder (Buhârî, "İstîzân", 4, 5, 6, 7; Müslim, "Selâm", 1), mescidde kadınlardan oluşan bir cemaat gördüğünde onlara uzaktan selâm verir, selâm verdiği anlaşılıp diye de eliyle işaret ederdi (Müsned, VI, 458). Resûlullah, sadece yolda karşılaşılan veya başkasının evine misafir giden kimselerin değil kendi evine girenlerin de evde bulunan anne, baba, eş, çocuk ve akrabasına selâm vermesini emretmiştir (Tirmizî, "İstîzân", 10), "Evlere girdiğiniz zaman kendinize selâm verin" (en-Nûr 24/61) âyeti, evde kimse olmasa da evine giren kişinin kendi kendine selâm vermesi gerektiği şeklinde yorumlanmıştır (İbn Kesîr, VI, 94-95). İki grup insan birbiriyle karşılaştığında içlerinden birinin selâm vermesi, diğer gruptan da bir kişinin verilen selâmı alması yeterli görülmüş (Ebû Dâvûd, "Edeb", 141), bir meclisten veya birinin yanından ayrılan kişinin ayrılırken de selâm vermesi istenmiştir (Tirmizî, "İstîzân", 15). Selâm verirken veya alırken eğilmek doğru görülmemiştir.

Hz. Peygamber selâm verdiği zaman herkesin duyması ve selâm vermenin önemini anlaşılması için bazan birkaç defa selâm verirdi (Buhârî, "İlim", 30). Bununla birlikte uyuyan veya rahatsız edilmemesi gereken bir kimse bulunduğu anda sadece uyanık olanlara iştirecek şekilde alçak sesle selâm vermeye özen gösterirdi (Müs-

lim, "Eşribe", 174). İnsanlar arasında ayırım yapmadan her müslümana selâm vermek ve verilen selâmı almak bütün müslümanların görevidir (Buhârî, "İsti'zân", 9). Bu sebeple Abdullah b. Ömer sadece selâm vermek üzere çarşıya çıkar ve karşılaştığı bütün müslümanlara selâm verirdi (*el-Muvattâ'*, "Selâm", 6). Namaz kılmak, Kur'an okumak, tefekkürle dalmış olmak, hutbe dinlemek, ilimle uğraşmak, yemek yemek ve defî hâcette bulunmak gibi durumlar selâm almaya engel teşkil ettiği için onlara selâm verilmemelidir; verildiği takdirde selâmı almamanın bir sorumluluğu yoktur (İbn Âbidîn, I, 618). Müslümanların aynı ortamı paylaştıkları gayri müslimlerle karşılıklı iyi münasebetler içinde olmalarının teşvik edildiği dikkate alındığında (bk. GAYRİ MÜSLİM) bu ilişkinin tabii bir gereği olarak umumi muâşeret kuralları çerçevesinde onlarla selâmlaşılması gerekeceği bellidir. Ancak müslüman olmayan kimselere selâmün aleyküm ifadesiyle selâm vermek doğru bulunmamıştır (Müslim, "Selâm", 13; ayrıca bk. MERHABA).

İnsanlar arasında dostluk, sevgi ve barışın yaygınlaştırılması, müslümanların kalplerinin birbirine ısındırılması açısından büyük önem taşıyan selâm müstakil eserlere konu olmuştur. Semhûdî *Ṭibû'l-kelâm bi-fevâ'idî's-selâm* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 5579), Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi *es-Selâm kable'l-kelâm* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1684, vr. 141-147), Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Mekkî *Risâle fi sirri's-selâm* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2727, vr. 8-17), Osmancıklı Mustafa b. Abdullah *Ṭibû'l-kelâm fi haqqî's-selâm* (Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa Tekkesi, nr. 310, vr. 369-377) adıyla birer risâle yazmıştır. Senâullah Amrîtsârî, *es-Selâmü 'aleyküm* adlı eserinde (Amrîtsar 1908, 1913, 1923) İslâm'da ve diğer dinlerde selâm konusunu ele almaktadır. Süleyman b. İbrâhim el-Lâhim, İslâm'da selâmın yeri ve önemini ele alan bir çalışma yapmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 458; İbn Hişâm, *es-Sire*², II, 661-662; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Riyad 1424/2003, VII, 273-278; İbn Hibbân, *eş-Şahîh* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1412/1991, X, 349-350; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 297-305; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr* (nşr. Mahmûd Ebû Dakika), İstanbul 1984, IV, 164-165; Şemseddin İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye ve'l-minehu'l-mer'iyye*, Kahire, ts. (Müessesetü Kurtuba), I, 332-344; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, VI, 94-95; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), I, 616-618; Süleyman b. İbrâhim el-Lâhim, "et-Tahiyye fi'l-İslâm", *Me-*

celletü Câmî'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'üd el-İslâmiyye, sy. 38, Riyad 1423/2002, s. 87-120; C. van Arendonk – [D. Gimaret], "Salâm", *EI*² (İng.), VIII, 915-918.

MEHMET EFENDİOĞLU

Diğer Dinlerde. Tarih boyunca birçok geleneğe sözlü ve fiili selâm biçimleri sü-regelmıştır. Değişik din ve kültürlerde selâm için kullanılan kelimeler genellikle barış, güven, huzur, sağlık, uzun ömür dileme gibi temennileri içerir. Fiilen yani beden diliyle selâm verme şekillerinden en yaygın olanları el, yüz, dudak, alın ve omuz öpme, sarılma, sağ elle tokalaşma, başı hafifçe öne eğme, el kaldırma ve sallama, avuçları birbirine yapıştırarak göğüs hizasında kavuşturma, ayakları birleştirme, şapka çıkarma, dizleri biraz bükerek öne eğilme ve yere kapanmadır.

Tokalaşma ve kucaklaşma barışın ve dostluğun sembolü olan bir selâm biçimidir; Avustralya yerlileri (Aborjinler) arasında görüldüğü gibi Sâmi ve Ârî geleneklerde de yaygındır. Burunları birbirine değdirek selâmlaşma Polinezya, Burma, Malaya ve Eskimolar tarafından uygulanır. Ayrıca Maoriler "kia ora" (sıhhatler olsun), "kia kaha" (güçlü olasın) tabirleriyle burunlarını birbirine değdirerek selâm verirler. Öperek selâm verme Sâmi ve Ârî kavimlerde olduğu gibi eski Yunanlılar'da da yaygın bir uygulamadır. Ağlayarak veya ağlama taklidi yaparak selâmlaşma çeşitli ilkel kabile dinlerinde rastlanan bir davranıştır. Yere çömelme veya yüzükoyun yere kapanma eski Mısır ve Asurlular ile Sâmi toplumlarında görülen bir selâm şeklidir. Öte yandan şapka çıkarma Batı kökenli, başı öne eğme Doğu kökenli birer selâmlama biçimidir (*ERE*, XI, 106-108).

Hindu geleneğinde iki avuç göğüs hizasında birleştirilerek baş hafifçe öne eğilir ve "namaskar" veya "namaste" denilerek selâm verilir (*Encyclopedia of Religion*, XII, 8060). Hinduizm'de Tanrı Brahman'ın insanların göğsünde ve başında bulunduğu inanıldığından bu hareketle, "Ben senin içindeki Tanrı'ya boyun eğiyorum, seni seviyor ve saygı duyuyorum" demek istenir. Bu selâm esnasında bazan tanrıların isimleri de anılarak "Jay Şiv şankar" (Tanrı Şiva adına), "Radhe Şyam" (Tanrı Krişna adına) denilir. Hint geleneğine göre alt kasttan olan üst kasttakine selâm vermemelidir, ancak üst kasttakinin bu selâmı alma zorunluluğu yoktur. Kast dışı kabul edilen paryalara ise selâm verilmez ve selâmları alınmaz. Çünkü inanışa göre onlarla selâmlaşma hayat enerjisinin yok olmasıyla sonuçlanabilir.

Budist geleneğe selâm ve selâmlaşma mânevî gelişimin bir yansıması olarak görülmüştür. Budist ülkelerde Buda heykellerinin ve tapınakların (pagoda) önünde yere eğilerek selâm verme Budist âyininin önemli bir parçasıdır. Taoist geleneğe sol elin parmakları sağ elin parmaklarının üstüne gelecek şekilde iki avucun birleştirilmesi, göbük hizasında tutulması ve başla birlikte vücudun hafifçe öne eğilmesiyle selâm verilir. Konfücyanist selâmı da büyük ölçüde buna benzer. Sihler, yaygın kullanıma sahip olan "Sat Şri Akal" (Hakikat Tanrı'dır diyen mübarek olsun) veya daha dindar olanların yaptığı gibi "Vaheguru ji ka Khalsa'sri Vaheguru ji ki fateh" (Khalsa Tanrı'nındır, zafer Tanrı içindir) tabiriyle selâm verirken genellikle Şintoist ve Budist olan Japonlar eğilme veya yere kapanma selâmı verirler.

Yahudilik'te "barış ve esenlik" anlamında bir selâmlaşma ifadesi olan "şalom" bütünlük, uyum, sükûnet, bolluk ve barış durumunu anlatır. Eski Ahid'de, "Sana selâm olsun" (Hâkimler, 19/20), "Ey Dâvûd!... Selâm olsun sana, selâm, sana yardım edenlere de selâm olsun" (I. Târihler, 12/18) gibi ifadeler yer alır. Şalom dostlar arasında iyi dilek temennisi (Ezra, 5/7), iki topluluk arasındaki barış durumu (I. Krallar, 5/12) ve Tanrı'dan bir hediye (İşaya, 54/10) mânasında kullanılmıştır. Tanrı'nın yetmiş iki isminden biri kabul edilen şalom kelimesi (Hâkimler, 6/24) yahudiler arasında ad ve soyadı olarak da kullanılır. Süleyman isminin İbrânic'e'deki karşılığı Şilomo'dur. Bu ise "onun selâmı" ve "barış sever" anlamlarına gelir. Dindar yahudiler "Şalom Alehem" ve karşılığında da "Alehem Şalom" diyerek selâmlaşır (Sherbok, s. 176). Talmud'a göre abdesthanede vb. kutsal olmayan mekânlarda selâm verilmez. Günümüzde eğitimli ve laik yahudiler şalom tabirini tercih etmezler.

Hristiyanlık'ta belli bir sözlü selâm şekli bulunmamakla birlikte İnciller'de, "Eve girdiğinizde ev halkını selâmlayın. Eğer bunu hak ediyorsa selâm ev halkının üzerine olsun, değilse selâmınız size dönsün" şeklinde pasajlar yer alır (Matta, 10/12-13). Ayrıca İsa'nın havârilerini selâmladığına dair ifadeler mevcuttur (Luka, 24/36; Yuhanna, 20/19-21, 26). Pavlus'un Mektupları'nda, "Babamız Allah ve Rab İsa Mesih'ten size inayet ve selâmet olsun" ifadesi sıkça geçer (Romalılar'a Mektup, 1/7; I. Korintoslular'a Mektup, 1/3; Galatyalılar'a Mektup, 1/4). Katolik hristiyan geleneğinde kiliseye girildiğinde, sunağın önünden geçerken, büyük din adamlarıyla karşılaşınca veya